

Елизабета ДИМИТРОВА

Промоција на книгата

**КОНЗЕРВАТОРСКО РЕСТАВРАТОРСКИ МЕТОДИ И ТРЕТМАНИ НА
ОХРИДСКАТА ЗБИРКА ИКОНИ ОД АНГЕЛИНА ПОПОВСКА**

издание на

Центар за културно и духовно наследство, Скопје 2018

Византија.....именка едноставна по звучност, практична за изговор и вообичаена за колоквијална употреба при означувањето на дел од историското минато на човештвото во секојдневниот говор на современиот, глобалистички свет. Позната на сите: на писателите и лингвистите – како референца за хеленскиот бекграунд на средновековната книжевност на православниот Исток, на археолозите и антрополозите – како ознака за раскошното богатство на медијевалните музејски збирки и антикваријати, на историчарите на уметноста – како упатница кон гламурозната ризница на културното наследство на Медитеранската област, на историчарите – како неодминлива детерминанта во анализата на современите проблематични политички состојби, на ликовните уметници – како бесмртна инспирација за композицискиот асамблаж на нивните апстрактни творби, на обичните смртници – како асоцијација за таинствениот превез на едно време, кое за нив попримило облик на темна бариера кон разбирањето на средновековната епоха.

Византија.....префинетата Дама од вртлогот на историските изохипси, родена на Босфорот, одгледана во топлиот комфор на престолничкиот луксуз и едуцирана во мултинационалните школи на Александрија, Антиохија и Ерусалим; костимирана во сомот и сурова свила, обвинена со зачинетиот парфем од ферментиран хелиотроп набран во Сирија и украсена со јантар и тиркиз донесени од турските висорамнини ја претставува Кралицата на цивилизациските парадигми. Таа пораснала во гламурозниот Цариград, летувала на топлите брегови на Мраморното Море, пиела мускатно вино на песочните плажи на Кипар, се возела во приватен брод по Еејот, јадела слатко грозје од лозовите плантажи во Македонија, заминувала на ацилак на Синај и повторно се враќала за да го посети својот раскошен дворец расположен на крстосницата на световите, на бреговите на двата континента. Одгледана од најсуптилните искри на римското наследство, воспитана во духот на класичната наука и христијанската етика, порасната со правото и философијата, силувана од крстоносните витези и обезглавена од Османлиските освојувачи, таа и понатаму живее како

ехо од едно далечно време, егзотично и привлечно, мистериозно и драматично, раскошно и неповторливо.

Византија.....„Синиот сомот,, на светската историја, omnipotentна и супериорна господарка на средните векови, фасцинантна економска, политичка и културна суперсила на една епоха со неповторлив креативен хабитус и безвременска творечка амплитуда. Создадена од мермер и гранит, облагородена со колористичкиот блесок на фреските и мелопоеските аранжмани на појците, славена во панегиричните стихови на Ана Комнена, воздигнувана во ноќните молитви на презвитерите во Влахернската црква, чувана во скрушената предаденост на монасите од Студискиот манастир.....и на крајот, оставена на милост и немилост на освојувачите, проголтана во пепел и распадна во прашина како нем сведок на судбината на сите големи цивилизации. Сепак, поезијата и музиката, градителството и живописот, книжевните дела, филозофските расправи, богословските творби и перманентно живиот дискурс за нејзиното значење, се виталните елементи на воодушевувањето, респектот, интересот и научните истражувања за Византија. За секогаш ќе останат впечатливи за анализа, возбудливи за дебати и инспиративни за академски колоквијали и авангардни езотеризми - куполните градби декорирани со деликатно дизајнирани и рафинирано естетизирани фрескопанорами, литерарно раскошните творби на верската книжевна култура, префинетите поетски созвучја на церемонијалните богословски химни, поливалентноста на отмените религиозни илуминации, комплексноста на симболичните визуелни асоцијации и најпрепознатливиот од сите етерни бенчмаркови на Византија – иконописното творештво.

Кога се зборува за византискиот иконопис, како најреферентна рефлексија на творечкиот пулс на средновековните столетија во тактилниот медиум на уметничкото создавање, Охридската колекција икони секогаш се споменува на прво место. Драгоцената поради врвните естетски остварувања на некои од водечките иконописни авторитети на средновековието, неповторлива од аспект на сензибилноста во манифестирањето на творечката постапка и непроценлива во однос на визуелните квалитети на нејзините дела, охридската збирка на штафелајни уметнички продукти од византиската и подоцнежната епоха го претставува климаксот на ликовната естетика на средновековниот цивилизациски трезор. Со целата сложеност на нејзината историска, социо-култур-

на и креативна структура (дела кои припаѓаат на различни периоди без попрецизни хронолошки референци или авторски атрибуции, дела кои се амбиваленти во однос на својата стилска конфигурација, дела со поливалентни стилско-ликовни констелации), охридската иконописна колекција е еден од најпривлечните, но истовремено и најкомплексните предизвици во современите хуманистички студии. Уште повеќе, нивната дијагностика, т.е. степенот на издржливост на нивното деликатно ткиво да ги преживее предизвиците на историската минливост и физичкото пропаѓање, е еден од водечките приоритети на модерната наука во нејзините обиди да ги сочува најскапоцените траги на човечката дејност од историското минато. Овие сложени, одговорни и континуирани процеси на дијагностички и оперативни третмани врз кривкиот организам на иконописните творби ние ги нарекуваме конзервација и реставрација, но тие, *by default* се многу повеќе од нивната етимолошка еднозначност; тие се постојана, методски конзистентна и технички кохерентна грижа за ликовната и физичката структура на иконописните творби, доверена на оние кои се компетентни да го понесат благородниот товар на одговорноста за нивната заштита. Тие се предадени и неуморни, посветени и пожртвувани, но ретки меѓу нив успеваат да остават драгоцено книжевно наследство за својата благородна дејност.

Во тој контекст, книгата со наслов „**Конзерваторско реставраторски методи и третмани на охридската збирка икони**“ од д-р Ангелина Поповска, претставува сериозна, методолошки конзистентна, книжевно кохерентна, истражувачки доследна и стилски возбудлива студија за оперативната димензија на иконописот, за неговата профилакса и заштита како еден од најпровокативните, истовремено и најкомплексни стручни предизвици во сферата на нивното истражување. Поаѓајќи од сложеноста на самата тема и служејќи се со мултидисциплинарниот истражувачки метод, Поповска низ три монументални поглавја и дваесеттина потпоглавја ја дискутира, дебатира, апсолвира и интерпретира повеќезначната методика, етика, естетика и поетика на заштитните третмани врз охридската иконописна збирка низ анализата на сите структурални аспекти на конзерваторската и реставраторската теорија и практика применувана врз охридската колекција во последните седумдесеттина години.

Пластично и флуидно - веродостојно на нејзиниот авторски јазик, живописно и динамично – соодветно на нејзината истражувачка енергија,

дисциплинирано и посветено - како и во нејзините практични активности, Ангелина Поповска во **„Конзерваторско реставраторски методи и третмани на охридската збирка икони„** го води читателот низ сложените хоризонти на иконописната превенција и заштита, притоа анализирајќи ги повеќезначните и мултифокални димензии на своето истражување, како што се: софистицираната вдахновеност на творците и треперливата разгореност на инспирацијата во делата на византиските иконописци, создавањето на охридската збирка на иконописни дела, етаблирањето на македонската конзерваторска школа, аналитичките постапки при дијагностичкото третирање на иконописните творби, методите и третманите во конзерваторската практика, препараторските техники и научниот дискурс во примената на различните резултати од конзерваторските истражувања; многу повеќе, со прецизно ориентиранiot методолошки ракурс, со живописната имагинација на мислата и со извонредно тактилниот приод кон наведената стручна проблематика, таа го разоткрива и раскошниот дијапазон на својот истражувачки и аналитички пристап кон третманот на заштитните мерки во доменот на иконописното сликарство. Артикулирајќи ги сите наведени аспекти мунициозно и детално, упатувајќи го читателот во сите неопходни елементи на конзерваторскиот и реставраторскиот процес пластично и убедливо, и соопштувајќи ги резултатите од своите сопствени истражувања на иконописната заштита конзистентно и декларативно, Ангелина Поповска не само што создава книга на упатства и коментари, на дескриптивен дискурс и соодветни интерпретации, туку и исклучително вреден прирачник на конзерваторски методи и реставраторски третмани, непознат до сега во современата македонска наука посветена на иконописот и културното наследство воопшто.

Притоа, појдовните основи за елаборација на **„Конзерваторско реставраторски методи и третмани на охридската збирка икони„** се структурирани во првото поглавје насловено **Развој на институционалната заштита и формирање на Галеријата на икони во Охрид**, во кое авторката го воведува читателот во сложениот проблем на настанокот и развојот на стручните служби за заштита на културното наследство во нашата држава, применувајќи мошне прецизен хронолошки принцип на доследност во информациите и последователност во експликацијата на активностите на вредните конзерватори од различни генерации, чие дејствување е вградено во грижата за културната ризница на Македонија почнувајќи од 1950-тата година, сè до денес. Во

елаборацијата на заштитните методи и техники применети од пионерите на македонската конзервација, како и од нивните ученици и следбеници, Поповска не ги изоставува ниту конзерваторските искуства стекнати во водечките европски центри, соодветно аплицирани во заштитните постапки на иконите од охридската колекција преку процесите на истражување, превенција и заштита. Исто така, во првото поглавје, Поповска го рекапитулира процесот на настанување на Охридската иконописна збирка со аналитички приод во експликацијата на самата галериска опстановка, но и на инфраструктурните компоненти, оптичките елементи, просторниот дизајн, тематската поставка, визуелниот впечаток и функционалната димензија на иконописниот репретоар, што секако претставува соодветно композирано и адекватно структурирано експозе за следното, носечко поглавје на книгата насловено **Конзерваторски истражувања и конзерваторско – реставраторски третмани на охридските икони**.

Во овој дел од книгата, Ангелина Поповска ги систематизира сите досегашни сознанија за хронолошките, иконографските, стилско-ликовните, естетските и конзерваторските аспекти на охридската иконописна збирка, со тоа создавајќи академски елаборирана и истражувачки артикулирана платформа за нивната историска одисеја низ простор-времето на средновековната и современата епоха. Притоа, Поповска создава и каталог на охридските иконописни творби, со неопходните податоци за нивното потекло, прикажаниот мотив и извршените конзерваторски третмани почнувајќи од, веројатно, најстарата икона во македонската збирка со свечените фигури на св. Василиј Велики и св. Никола од околку 1045 година и завршувајќи со динамичната изведба на сцената во која св. Марена го убива ѓаволот од 19-тото столетие. Опишувајќи ги условите во кои се затекнати овие бесценети дела на средновековниот и подоцнежниот иконопис, авторката создава мошне конкретна слика за нивната физичка состојба, пристапувајќи им од ракурсот на истражувач-конзерватор кој претпазливо и трпеливо трага по солуциите за нивна заштита. Впуштајќи се во сериозна структурална анализа на иконите како ликовни организми со свои уметнички, но и технички специфики, авторката ги анализира сите нивни конструктивни компоненти, т.е. дрвените носачи, прилепените платна, сликарската подлога и техника, цртежот и боените пигменти, елементот на позлата, лакот и опковите.

Авторката, исто така, ја анализира и конзерваторската практика врз основа на применетите заштитни методи и третмани, констатирани и регистрирани на иконите од охридската збирка. Притоа, ги дескрибира и елаборира постапките како што се: консолидацијата на дрвените носачи со сите нејзини фази и елементи, консолидацијата на системските сликарски слоеви од подготвителните до завршните оперативни етапи, отстранувањето на оштетениот лак и старата патина, отстранувањето на пресликаните слоеви, и сликарскиот ретуш во неговите различни видови, кој како деликатен завршен *make up* допир, ја подготвува иконата за нејзиниот понатамошен ликовен живот. Во доменот, пак, на превентивната заштита, Ангелина Поповска им пристапува на иконите од охридската колекција од ракурсот на нивната современа поставеност во просторниот аранжман на Галеријата, во која авторката спроведува форензички прецизна анализа на микроклиматските услови и на нивното влијание врз иконописното ткиво на овие штафелајни творби. Вршејќи мерења на сите параметри кои се рефлектираат врз добросостојбата на иконописните дела, Поповска креира своевидна статистичка мапа на амбиенталните услови во кои охридските икони го живеат својот ликовен живот соодветно згрижени и заштитени во сопствениот изложбен простор.

Во истото поглавје, авторката дава и одличен преглед на изложбените претставувања на охридските икони (поединечно и групно) во периодот од средината на минатото столетие до 2010 година, при што точно ги детектира и експлицира конзерваторските зафати неопходни за нивно соодветно претставување ширум Европскиот континент и во Соединетите Држави, но и реконзерваторските постапки иницирани од последиците на транспортните аранжмани при нивното патешествие низ странските музеи и галерии. Исто така, кон овој дел од книгата приклучени се и две продлабочени, повеќедисциплинарни истражувања на два примерока од охридската иконописна колекција – претставата на Исус Христос Пантократор, која во 1262/3 година била нарачана од Охридскиот архиепископ Константин Кавасила, изведена во монолитниот манир на монументалниот стилски израз од втората половина на 13-от век, и фигурата на архангелот Гаврил од диптихот со сцената Благовести (која во постоечката литература лавира помеѓу 11-тиот и 12-тиот век, но секако припаѓа кон периодот околу 1045 година), најверојатно нарачана од архиепископот Леон за олтарната преграда на Охридскиот катедрален храм. Применувајќи современи технички методи и анализи во истражувањето на подлогата и ико-

нописните одлики на двете творби и утврдувајќи нови научни факти поврзани со нивната состојба и кондицијата на металните опкови, Поповска ги открива не само структурните карактеристики на овие репрезентативни дела, туку и ликовниот дистоналитет на нанесените преслики, кои се и главните виновници за несоодветното датирање на иконата со претставата на Благовести.

Третото поглавје од книгата насловено **Толкување на резултатите од истражувањата и препораки за понатамошните конзерваторско – реставраторски работи** содржи упатства за начинот на планирање и реализирање на конзерваторските постапки и реставраторските третмани, но и насоки за примена на системот на превентивната заштита како приоритетна активност во спречувањето на сериозните оштетувања и потребата од порадикални методи за ликовна ревитализација на иконописните дела. Се разбира, во делот на превентивната заштита, авторката препорачува и сугерира мерки и зафати кои би им овозможиле на иконите од охридската збирка поголема сигурност, а на нивните заштитници – мајсторите конзерватори – поспокојно планирање и реализирање на потребните и неопходни заштитни активности. Сите овие препораки во последното поглавје на книгата се форматирани како заклучни референци насочени кон посоодветна, поодговорна и поафирмативна грижа за иконописното наследство од средновековната и подоцнежната уметничка продукција.

Византија.....неодоливата историска кокета во политичкиот опортунизам на средновековна Европа, несовладливиот бастион на православието и вечната ознака на софистицираниот трепет на иконописното творештво во книгата **„Конзерваторско реставраторски методи и третмани на охридската збирка икони,** на авторката Ангелина Поповска доби уште една вредна научна студија. Посветена на еден од најзначајните проблеми во проучувањето на културното наследство од византиската епоха – неговата заштита и профилакса, таа е наменета на вредните професионалци од оваа област и претставува драгоцен книжевна матрица за тоа како треба да се работи и делува во сферата на конзерваторската практика и реставраторската дејност. Сепак, нејзини читатели ќе бидат и историчарите на уметноста поради својата љубопитност за заштитните постапки, археолозите поттикнати од желбата за проширување на своите знаења и искуства, историчарите кои секогаш се желни барем на кратко да го допрат волшебниот

свет на уметноста, љубителите на уметничкото творештво и многу други. Претставувајќи креативен академски каледиоскоп на мултидисциплинарната димензија на заштитата и на сите нејзини аспекти и елементи применети на една од најзначајните колекции на византиското иконописно творештво, книгата **„Конзерваторско реставраторски методи и третмани на охридската збирка икони„** е сведоштво за вештината, искуството и истражувачката етика на нејзината авторка, како и за нејзината посветеност во грижата за еден од најзначајните сегменти на македонскиот културен трезор. Инспиративна и живописна, вдахновена и убедлива, оваа книга авторизирана од Ангелина

Поповска, самата по себе, станува дело и творба достојна на префинетиот хабитус и на фасцинантната византиска ликовна култура, овоплотена во репрезентативните уметнички експозити на Охридската иконописна галерија. На, Центарот за културно и духовно наследство и на нашиот колега Дарко Николовски им го честитам ова вредно остварување од нивната издавачка колекција, а на Ангелина и посакувам уште многу истражувачки и ликовни успеси бидејќи ја почитувам како колешка, ја ценам како ликовен уметник, и се восхитувам поради нејзините конзерваторски подвизи и ја сакам заради неа самата.

31. 10. 2018.

